

UDK 811.163.43*374.82=111
811.111'374.82=163.43*

Primljeno: 11. 09. 2023.

Stručni rad
Professional paper

Azra Hodžić-Čavkić

INDIVIDUALNI *HOMMAGE* JEZIČKIM KLIŠEIMA BOSANSKOG JEZIKA

(Lorina Winkler, Nedzma Botonjic-Kishk, *Bosnian-English Vocabulary*, Herstellung und Verlag: BoD, Books on Demand, Norderstedt, 2023)

Cliche is the armature of the absolute.

Alfred Jarry

Usvajanje drugog i stranog jezika složen je proces kroz koji pojedinci uče efikasno komunicirati na novom jeziku, koji nerijetko znači odstupanje od konceptualnog sistema maternjeg jezika. Iako je opća izloženost jeziku najbolji način da se neki jezik usvoji, tradicionalni modeli podučavanja stranom jeziku podrazumijevaju snažno oslanjanje na sistemsko usvajanje gramatičkih pravila i vokabulara kao najbitnijih komponenata učenja drugog jezika, a jezička stvarnost i praksa podučavanja u ovom polju ukazuju na vrlo važnu ulogu čvrstih leksičkih veza u tom procesu te se one ne smiju u nastavi zaobilaziti budući da značajno podižu jezičku kompetenciju i produkciju onih koji usvajaju novi jezik. Priroda kontekstualnog višekomponentog supojavljivanja sastavnica različitih čvrstih leksičkih veza otvara vrata jasnijoj i preciznijoj upotrebi u ciljnom jeziku te preglednijoj slici o jezičkim navikama govorne zajednice iz perspektive učenika. Budući da čvrste veze poput idiomskih skupina (*biti bijela vrana, poći za rukom, zaljubiti se do ušiju, baciti oko, vidjeti zvijezde* i sl.), kolokacija (*održati sjednicu, stupiti na snagu, francuski krevet, štokholmski sindrom, italijanska arija, portugalski fado, francuska šansona, američka*

pita, ruska salata, norveška šuma, švedski čelik, kolumbijska kravata, bosanski lonac, belgijska čokolada itd.), različitih perifrastičkih konstrukcija (*izvršiti analizu, obaviti pregled, voditi borbu, donijeti odluku, držati pod kontrolom, ostvariti napredak, doći svijesti* i sl.), višečlanih onima (Alipašino Polje, Popržena Gora, Udavača Brdo i sl.), višečlanih naziva (*kamen temeljac, nastavnik pedagog, pilot lovac, asistent pripravnik* itd.), složenih subjunktora (prije nego što, prije nego što, da i sl.) i složeni prijedlozi (*na bočnoj strani od, na južnoj strani od* i sl.) nisu slučajne kombinacije riječi, nego da su gotovi *obrasci* koje izvorni govornici prirodno koriste u svom govoru i pisanju, njihova kombinatorna zadatost svjedoči o jezičkoj ukorijenjenosti te upotreba takvih struktura podiže i pragmatičku vrijednost jezičkog izraza i doprinosi ostvarenosti novog govornika na jezičkom planu, što stvara mogućnost boljeg razumijevanja jezika kao dijela kulture u koju se nastoji uroniti. Stoga, nastavu jezika kao drugog i stranog potrebno je obogatiti učenjem čvrstih leksičkih veza te je ta strategija sastavni dio širenja vokabulara koja se može razumjeti kao vid asocijalizacije novih jezičkih obrazaca.

Čvrste leksičke veze možemo razumjeti i kao aktivni vokabular jer iz perspektive nativnih govornika predstavljaju elemente prepoznavanja, a iz perspektive učenika predstavljaju sigurna leksička čvorišta koja je s obzirom na dostupnost konteksta lakše usvojiti jer se kontekst pamti kao određeni vid istaknutosti u jezičkoj akciji. Budući da značenje po nekim teorijama postoji tek u kontekstu te da je čvrste leksičke veze moguće uzeti kao minimalni kontekst s obzirom na udruženost najmanje dviju komponenata, učenje ovih konstrukcija neminovno osnažuje i poziciju pojedinačnih riječi i pomaže u zadržavanju i pojedinačnih riječi u aktivnoj jezičkoj memoriji. One su pouzdano sredstvo ka postizanju komunikacijske tečnosti jer poznatost kombinacija riječi doprinosi i bržem govoru i stjecanju samopouzdanja u jezičkoj produkciji. Jezik se ne može *zapamtiti*, ali ljudska memorija može u sebi zadržati neobično veliki broj obrazaca kojima se u jezičkoj interakciji osigurava ostajanje usvojene jezičke materije.

Čvrste leksičke veze su svojevrsni heroji učenja jezika jer predstavljaju znakove jasne pripadnosti te ih konačno možemo proglasiti klišeima koji se koriste s takvom pragmatičkom namjerom. One predstavljaju strateško fokusiranje jer učenje različitih čvrstih leksičkih veza koje su iz jedne sfere društvenog života omogućava individualiziranje strategija učenja jezika. Takvu strategiju pristupa učenju bosanskog kao stranog i drugog jezika ima rječnik koji se pojavio na našem jezičkom tržištu.¹ Knjiga *Bosnian–English Vocabulary* nastala je kao poduhvat dvaju jezičkih entuzijasta te ga slobodno možemo zvati svojevrsnim individualnim *hommageom*

---

1 Knjiga je dostupna na tzv. *on demand* na stranici www.bosanskivokabular.com.

klišeiama bosanskog jezika. Naime, *Bosnian–English Vocabulary* autorica Lorine Winkler i Nedžme Botonjić--Kishk proizašla je kao rezultat individualnih časova bosanskog jezika kao stranog te je njena praktična utemeljenost nesumnjiva i upotrebna vrijednost neosporna. Sadržaj je kreirala učenica bosanskog jezika Lorina Winkler, a nadzirala, korigirala i njime koordinirala Nedžma Botonjić-Kishk² kao profesorica i kao nativni govornik bosanskog jezika – te predstavlja jedinstven primjer ovakve intelektualne saradnje. U konačnici, produkt supotpisuju obje sasvim pravično: jedna s iskustvom učenja, druga s iskustvom podučavanja.

Navedeni rječnik može se razumjeti kao praktična ispomoć onima koji uče bosanski kao strani i drugi jezik te sadrži više od osam hiljada natuknica, koje autorice zovu *terminima* i *frazama*. Rječnik je organiziran prema natuknicama na engleskom jeziku; lijeva strana rječnika je na bosanskom, a desna strana je prijevod na engleski jezik. Sam rječnik sastoji se od dvadeset tematskih poglavlja u kojima se nalaze odgovarajuće pojedinačne lekseme i leksemske veze i to: *Human beings, Communication, Family and private life, House and garden, Clothes and accessories, Restaurant and shopping, Money and authorities, Health, Profession and education, Sports, leisure and culture, State and public life, Church and religion, Environment, Media and technology, Food and drinks, On the road, Travelling, Countries, nationalities and languages, Expressions of time* i *General vocabulary*. *Human beings* okuplja izraze koji su povezani s tijelom, izgledom, drugim karakteristikama čovjeka te s raspoloženjem; poglavlje *Communication* sadrži elemente pozdrava, diskusije te iznošenja mišljenja, modalne glagole te interjekcije; *Family and private life* ima formule koje se tiču relacija, prijateljstva, ljubavi, porodičnih veza i prazničnih prilika; *House and garden* posjeduje leksičke čvorove koji opisuju stan, kuću, namještaj, dnevnu sobu, kuhinju, kuhinjske potrepštine, spavaću i dječiju sobu, kupatilo, posao u vezi s kućom i u bašti; *Clothes and accessories* ima elemenata koji imaju veze s komunikacijskim situacijama u kojima su prisutne riječi u vezi s odjećom, obućom, dodacima za ličnu higijenu i šminku; *Restaurant and shopping* bave se kupovinom općenito, radnjama, govornim prilikama u frizerskom salonu, elektronikom i fotografijama te upotrebom različitog radnog pribora; *Money and authorities* označavaju upotrijebljene situacije s oznakama za banku, vlasti i poštu; *Health* se tiče upotreba riječi vezanih za bolest, ozdravljenje, zdravstvenu njegu općenito te zubarsku njegu; *Profession and education* registriraju riječi koje se pojavljuju u vezi s profesijama, školom, studijem, predmetima na studijima, ekonomijom i finansijama;

---

2 Na knjizi iz tehničkih razloga stoji Botonjić-Kishk; u ostatku ovog teksta koristit ćemo se tim adaptiranim oblikom.

Sports, leisure and culture posjeduje riječi vezane za slobodno vrijeme, knjige, književnost, kino, teatar, muzej, umjetnost, muziku, koncert, sport i zimske sportove; *State and public life* bavi se društvom, državom, politikom, pravom, zločinom, sudom, historijom; *Church and religion* bavi se religijskim temama i religijskom leksikom; *Environment* pravi registar riječi koje se koriste za prirodu, svjetlost, vatru, geografsku orijentaciju, domaće i divlje životinje, cvijeće, gljive, vrijeme i klimu; *Media and technology* okupljaju riječi u vezi s tehnologijom, internetom, radijem, televizijom i printanim medijima; *Food and drinks* ima listu riječi koje se koriste u vezi s hranom, pićem, doručkom, voćem, povrćem, obrocima, priložima, mesom, morskom hranom, desertima, slatkišima i bosanskim specijalitetima; *On the road* ima riječi koje znače pravac, poziciju, saobraćaj, parking, čamac, željeznička stanica, aerodrom, javni prijevoz, benzinska pumpa, dijelove prijevoznih sredstava i popravke; *Travelling* posjeduje listu riječi koje će olakšati snalaženje u putovanju, razgledanju spomenika i građevina; *Countries, nationalities and languages* iskazuje riječi u vezi sa specifičnostima bh. kulture i zbilje; *Expressions of time* bi se leksemama u vezi s vremenom i vremenskim razdobljima te praznicima i horoskopom; *General vocabulary* posjeduje riječi u vezi s upitnim vrijednostima, bojama, oblicima, mjernim jedinicama, brojevima i drugim gramatičkim izrazima. Navedenim temama prethode kratke napomene o priznanjima, gramatičkim objašnjenjima i skraćenicama korištenim u tekstu rječnika. Biografije autorica prethode sadržaju.³

Sama materija dominantno je okrenuta upotrebi u kontekstu te se individualne riječi navode u rečenicama, npr. (str. 62):

mo|kar, -kra, -kro

Bio sam potpuno moka od znoja.

Također, jedan dio riječi navodi se naporedo individualno i u nekoj čvrstoj leksičkoj vezi te u odgovarajućim rečenicama, npr. (str. 137):

utjecaj

biti pod utjecajem ...

Pisao je pod utjecajem klasicizma.

Bio je pod utjecajem alkohola.

U samom tekstu može se naići i na primjere proste ekvivalencije riječi bez upućenosti na kontekst i primjer upotrebe. Npr. (str. 63):

---

3 Na istoj strani dostupna je i informacija o tome da se kupovinom ovog rječnika potpomaže neprofitna organizacija ComPass 071 koja stoji na raspolaganju ljudima u pokretu.

prljav, -a, -o.

Isto tako, dobar dio primjera prikazan je u leksičkoj vezi bez upute na kontekst ili primjer. Usp. (str. 92):

porezna uprava.

U rječniku se iskazuje i svijest o upotrebnoj vrijednosti metaforičkih transpozicija zasnovanih na denotativnim značenjima (usp. *Nismo se čuli sto godina. We have not heard from each other for a long time. (lit. for a hundred years)* (Ibid., 259); Deda Mraz, Santa, Jack Frost (*lit. grandpa frost*) (Ibid., 189) (isticanje naše). Rječnik ne zaobilazi ni primjere i drugih jezičkih formula bosanskog jezika (usp. npr.: *Riba ribi grize rep. The fish bites the tail of (another) fish.* [tongue twister] (Ibid., 177).

Ipak, najveći dio rječnika obuhvata čvrste leksičke veze među kojima nadbrojnost pokazuju kolokacije u širem smislu: vatreno oružje (str. 160); mrtva priroda (137); godišnji prihod (129), međunarodno pravo (128); mjesečna plata (113); roditeljski dopust (112); kisela voda (200); topla čokolada (200); vanjska politika (154); državna himna (154); sinhronizirano plivanje (149); vlastoručni potpis (93); prijevremena penzija (114); gumeni čamac (229) itd.

Leksikografska praksa dviju autorica nije uvijek po strogim pravilima struke te sadrži i dio primjera koji su promakli s očitim tipfelerom te loše uspostavljenom asocijacijom [usp. npr. “Bosanski/hrvatski/srpski nju je maternji jezik”] (str. 248) vjerojatno prema *Bosanski/hrvatski/srpski mu je maternji jezik*, ali ne treba ispustiti iz vida način nastajanja te motive za objavljivanje ovog rječnika.

Rječnik sadrži i druge informacije o upotrebnoj vrijednosti određenog pojma te se, naprimjer, može pročitati da je Sebilj “popular meeting point in the center of Sarajevo” (str. 93), da je “Stari most u Mostaru [je] jedan od najpoznatijih spomenika na Balkanu (248), da je “[p]rvi tramvaj kog su vukli koji prošao [je] Sarajevom 1. januara 1885. godine (237), da je “[u] slavenskoj mitologiji Vesna [je] božica proljeća” (169), da je “[h]otel Europe [is] the first modern hotel bulit in Sarajevo” (241), da “Bosna i Hercegovina ima 17 [sedamnaest] manjina” (93) te se mogu naći i opisi bosanske kuhinje (220), ali i svojevrsne *globaleme* [usp. npr. natuknicu *naušnica*: “Djevojka s bisernom naušnicom je poznat portret koji je naslikao nizozemski slikar Johannes Vermeer 1665. godine” (73)] te uobičajene životne situacije (usp. npr. natuknicu *mučnina*: “Jutarnje mučnine obično se javljaju kao simptom trudnoće” (101), što dodatno može pozitivno utjecati na recepciju ovog djela zbog svog obavještajnog – ne nužno (samo) lingvističkog – aspekta. Stoga, knjiga

će zasigurno naći svoju publiku među onima koji žele naučiti bosanski jezik te u tome ostati u jednom dijelu puta samouki, ali će nesumnjivo imati i korisnike među kolegama i kolegicama koje se bave podučavanjem bosanskog kao drugog i stranog jezika. Ova je knjiga tek početak brige o tom zapostavljenom polju u bosnistici.

Adresa autorice
Author's address

Azra Hodžić-Čavkić
Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet
azra.e.hodzic@gmail.com